УДК 343.982.33

Хахановський Валерій Георгійович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри інформаційних технологій навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ;
Дабіжа Дмитро Вікторович – ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВОЇ СИСТЕМИ ОВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Обґрунтовано необхідність усебічного використання криміналістично значущої інформації, наявної в Інтегрованій інформаційно-пошуковій системі ОВС України. Окреслено напрями підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень шляхом інтеграції та оптимізації такої інформації.

Ключові слова: криміналістична інформація; інформаційна система; Інтегрована інформаційно-пошукова система; інформаційне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень.

Обоснована необходимость всестороннего использования криминалистически значимой информации, содержащейся в Интегрированной информационно-поисковой системе ОВД Украины. Определены направления повышения эффективности расследования уголовных правонарушений путем интеграции и оптимизации такой информации.

Ключевые слова: криминалистическая информация; информационная система; Интегрированная информационно-поисковая система; информационное обеспечение расследования уголовных правонарушений.

Стрімкий розвиток засобів комп'ютерної техніки та інформаційних технологій у сучасному світі зумовлює активне використання в боротьбі зі злочинністю комп'ютерних інформаційних систем. У сучасних умовах діяльності правоохоронних органів спостерігається

стала тенденція до збільшення обсягів інформації про причини окремих правопорушень, умови, що сприяють їх учиненню, пошук найбільш ефективних форм і методів їх запобігання тощо.

Одним із найважливіших факторів, що визначають успіх та ефективність розслідування, є рівень його інформаційного забезпечення. Цей факт підтверджує практика боротьби зі злочинністю [1, с. 111].

Згідно зі ст. 93 Кримінального процесуального кодексу України, збирання доказів здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних (розшукових) дій, витребування й отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених Кодексом. Крім того, джерелом доказової інформації можуть бути численні інформаційні системи, що містять корисну для розслідування інформацію.

Останніми роками із формуванням та впровадженням у правоохоронну практику Інтегрованої інформаційно-пошукової системи ОВС України з'явилося ще одне потужне та надійне джерело криміналістично значущої інформації. Водночас у процесі формування баз даних, а також використання цієї інформаційної системи під час розслідування, виникає низка проблем, що потребують вирішення. У цій статті окреслено коло таких проблем, що й зумовлює її актуальність.

Питання щодо використання відомостей з інформаційних систем під час розслідування кримінальних правопорушень досліджували К. І. Бєляков, В. В. Бірюков, В. Г. Гончаренко, Е. П. Іщенко, Р. А. Калюжний, О. Є. Корнієнко, Є. Д. Лук'янчиков, А. П. Пацкевич, В. І. Пашко, О. Р. Росинська, М. Я. Швець, С. А. Ялишев та ін. Зазначені вчені зробили значний внесок у розвиток і вдосконалення організації обліків та інформаційних систем. Проте проблема використання інформації в цій сфері є досить складною, з огляду на що вона залишається однією з найменш розроблених у криміналістиці.

Так, одна з проблем полягає у визначенні правового статусу таких систем та інформації, що в них міститься.

Слід зазначити, що поняття криміналістичної інформації не має однозначного визначення. Зокрема, М. В. Салтевський його тлумачить як відомості про теоретичні основи виникнення слідів злочину, практичні методи й засоби їх використання для розкриття, розслідування та попередження злочинів [2, с. 23]. Р. А. Усманов визначає криміналістичну інформацію як «зміни, що відображають зміст об'єктів, що взаємодіяли з огляду на подію злочину» [3, с. 18].

Водночас В. І. Галаган таким терміном пропонує позначати будь-які відомості, що стосуються події, яку розслідують, отримані процесуальним і непроцесуальним шляхом під час розслідування

злочину слідчим або працівником органу дізнання відповідно до рекомендацій, розроблених у межах криміналістики, які можуть бути доказами в справі чи сприяти їх отриманню» [4, с. 18].

На думку Є. Д. Лук'янчикова, криміналістичною інформацією є відомості про криміналістично значимі ознаки злочину, які вилучені із залишених ним слідів суто криміналістичними засобами (у тому числі й оперативно-розшуковими), що стосуються розкриття, розслідування та запобігання злочинам [5, с. 106].

В. В. Бірюков уважає, що криміналістична інформація – це відомості про подію злочину, отримані внаслідок його цілеспрямованого пізнання криміналістичними засобами й методами з метою використання в розслідуванні для встановлення механізму та визначення ролі кожного причетного до нього об'єкта, про об'єкти, що становлять масиви криміналістичних обліків, а також знання з криміналістики, які створюють умови для виявлення, вилучення й використання цих даних у розслідуванні та вдосконаленні науки криміналістики. Іншими словами, це інформація, призначена сприяти розкриттю злочинів [1, с. 97].

Мета створення Інтегрованої інформаційно-пошукової системи – об'єднання існуючих в ОВС України інформаційних ресурсів у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для підтримання оперативно-службової діяльності ОВС, суттєвого зміцнення їх спроможності протидії та профілактики злочинності.

Створення та функціонування інформаційних підсистем, що є складовими такої пошукової системи ОВС, регламентують низка наказів, розпоряджень і доручень МВС України [6–10], спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Міністерства доходів і зборів України, Міністерства оборони України, Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції про порядок обліку кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень» [11], наказ Генеральної прокуратури України «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань» [12], спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України «Про затвердження Порядку взаємодії Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ України щодо обміну інформацією з Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційних систем органів внутрішніх справ» [13].

Інтегрована інформаційно-пошукова система ОВС передбачає такі інформаційні підсистеми:

«Єдиний облік» (містить відомості щодо заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інших подій, викладених у заявах (повідомленнях, рапортах) і зареєстрованих у черговій частині ОВС);

«Доставлені до ЧЧ ОВС» (відомості про випадки затримання осіб працівниками ОВС, а також інформація про надання затриманим особам безоплатної вторинної правової допомоги);

«Злочин» (відомості про нерозкриті кримінальні правопорушення, учинені на території обслуговування ОВС);

«Особа» (облік осіб, які вчинили правопорушення та щодо яких працівники ОВС здійснюють профілактичну роботу);

«Розшук» (відомості про осіб, які переховуються від органів влади, ухиляються від відбування покарання, зникли безвісти);

«Пізнання» (відомості про безвісно зниклих осіб, невпізнані трупи, осіб, які не можуть надати про себе відомості через хвороби або малолітній вік, та інших категорій осіб, яких розшукують);

«Угон» (дані про транспортні засоби, що розшукуються, про виявлені безгосподарні, у тому числі викрадені та втрачені, державні номерні знаки транспортних засобів);

«Викрадені (втрачені) документи» (відомості про викрадені, утрачені документи (бланки документів), паспортні документи померлих громадян України, не зданих до органів ДМС України, паспортні документи, визнані недійсними, паспортні документи осіб, які перебувають у розшуку, та які мають індивідуальні заводські (фабричні) номери);

«Річ» (відомості про викрадені, вилучені з ознаками підроблення, заборонені або обмежені в обігу в громадян і службових осіб, безгосподарні, такі, що знайдено або вилучено з камер схову вокзалів, портів, аеропортів та зданих до ОВС, речі, зокрема мобільні телефони);

«Антикваріат» (відомості про викрадені, вилучені культурні цінності, що належать до об'єктів матеріальної і духовної культури та мають художнє, історичне, етнографічне й наукове значення);

«Кримінальна зброя» (відомості про зброю, викрадену, утрачену, знайдену, здану до ОВС, вилучену працівниками ОВС із числа тієї, що незаконно зберігалася, яка має індивідуальні заводські (фабричні) номери або номери деталей);

«Зареєстрована зброя» (відомості про зброю, що має індивідуальні заводські (фабричні) номери, перебуває в користуванні громадян, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань, яким надано, відповідно до законодавства, дозвіл на її придбання, зберігання, носіння, перевезення, та яка обліковується підрозділами дозвільної системи ОВС);

«Адміністративне правопорушення» (відомості про зареєстровані в ОВС адміністративні правопорушення, за матеріалами яких уповноважені на те працівники ОВС склали протоколи про адміністративні правопорушення);

«Мігрант» (відомості про іноземців та осіб без громадянства, які порушили встановлені законодавством правила в'їзду, виїзду, перебування в Україні й транзитного проїзду через її територію, а також громадян України, які порушили встановлені законодавством правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України, транзитного проїзду її територією);

«Корупція» (відомості про зареєстровані кримінальні та адміністративні корупційні правопорушення, осіб, які їх учинили, та результати розгляду цих правопорушень у судах);

«Кримінальна статистика» (відомості про кримінальні правопорушення, осіб, які їх учинили або яких підозрюють у їх учиненні, досудове розслідування за якими здійснює слідчий ОВС);

«ЄДРПОУ» (відомості про юридичних осіб усіх форм власності та форм господарювання, відокремлені підрозділи юридичних осіб, що перебувають на території України, а також відокремлені підрозділи юридичних осіб України, розташованих за її межами);

«Домашній арешт» (відомості про осіб, щодо яких ОВС України здійснює виконання ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту та щодо яких працівники ОВС здійснюють контроль за їх поведінкою);

«Слідство: доручення» (відомості про надання та виконання доручень слідчих щодо проведення слідчих (розшукових) дій за розпочатими кримінальними провадженнями).

Кількість кримінальних правопорушень, які розслідували за допомогою Інтегрованої інформаційно-пошукової системи, є досить значною. Так, у 2010 р. цей показник становив 166,2 тис., у 2011 р. – 159,5 тис. (кількість кримінальних правопорушень, розкритих за допомогою цієї системи, порівняно із загальною кількістю розкритих становила у 2010 р. – 51,2 %, у 2011 р. – 49,9 %).

Отже, можливості Інтегрованої інформаційно-пошукової системи є досить значними. Водночас для підвищення її ефективності під час розслідування кримінальних правопорушень в умовах нового Кримінального процесуального кодексу України потрібно продовжувати здійснювати наукові дослідження, спрямовані на вивчення: використання обліків та автоматизованих інформаційних систем; ґрунтовне опрацювання відомостей, наявних в інформаційних підсистемах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи з метою їх використання під час розслідування кримінальних правопорушень.

Дослідження цих аспектів передбачає виконання низки завдань, а саме:

визначення передумов виникнення, головних етапів становлення та розвитку інформаційних систем у правоохоронній сфері;

здійснення аналізу існуючих інформаційних систем ОВС України, визначення місця системи обліків в інформаційному забезпеченні діяльності з розслідування кримінальних правопорушень;

висвітлення правових засад створення, упровадження та функціонування сучасних інформаційних систем у розслідуванні кримінальних правопорушень;

розгляд наявних класифікацій обліків, інформаційних систем за різними критеріями та розроблення їх авторської класифікації;

з'ясування головних напрямів удосконалення криміналістичних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень з урахуванням потенціалу сучасних інформаційних систем;

дослідження організаційно-правових проблем інформатизації правоохоронної сфери, надання пропозицій щодо їх розв'язання;

узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, доведення доцільності його поширення в Україні;

надання пропозицій щодо шляхів підвищення ефективності використання автоматизованих інформаційно-аналітичних систем під час розслідування кримінальних правопорушень;

розроблення для слідчого алгоритму використання Інтегрованої інформаційно-пошукової системи під час розслідування кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : [моногр.] / В. В. Бірюков. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 664 с.

2. Салтевский М. В. Собирание криминалистической информации техническими средствами на предварительном следствии : [учеб. пособие] / М. В. Салтевский. – К. : РИО КВШ МВД СССР, 1980.

3. Усманов Р. А. Информационные основы предварительного расследования / Р. А. Усманов. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 208 с.

4. Галаган В. И. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук. : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза» / В. И. Галаган. – К., 1992. – 24 с.

5. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : [моногр.] / Є. Д. Лук'янчиков. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005.

6. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії : наказ МВС України від 19 листоп. 2012 р. № 1050.

7. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 12 жовт. 2009 р. № 436.

8. Методичні рекомендації з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України : розпорядження МВС України від 27 жовт. 2011 р. № 15238/Пп.

9. Про організацію порядку обліку кримінальних правопорушень : доручення МВС України від 20 листоп. 2012 р. № 18065/Зр.

10. Про організацію обліку доручень слідчих щодо проведення слідчих (розшукових) дій : доручення МВС України від 3 груд. 2014 р. № 25621/Ск.

11. Про затвердження Інструкції про порядок обліку кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень : наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Міністерства доходів і зборів України, Міністерства оборони України, Державної судової адміністрації України від 22 квіт. 2013 р. № 52/394/172/71/268/60.

12. Про Єдиний реєстр досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 17 серп. 2012 р. № 69.

13. Про затвердження Порядку взаємодії Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ України щодо обміну інформацією з Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційних систем органів внутрішніх справ : наказ Генеральної прокуратури України, МВС України від 17 листоп. 2012 р. № 115/1046.